

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องพัฒนาการของการศึกษาวิชาชีพคนครไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ มีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของการศึกษาวิชาชีพคนครไทยในสมัยรัตนโกสินทร์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของการศึกษาวิชาชีพคนครไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความเป็นมาของการศึกษาวิชาชีพคนครไทย ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิชาชีพคนครไทยในสถาบันอุดมศึกษา
2. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาในด้านการจัดและ ดำเนินการศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาคนครไทย ในส่วนของการรับเข้าศึกษา หลักสูตรและการสอน และสถานภาพของผู้จบการศึกษา

วิธีการวิจัย

ให้ดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและหนังสือต่าง ๆ ในส่วนของข้อมูลที่ไม่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิชาชีพคนครไทย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้พยายามที่จะศึกษาถึงความเป็นมาของการศึกษาวิชาชีพคนครไทยในด้านที่เป็นจุดสำคัญ ซึ่งรายละเอียดปรากฏอยู่ในบทที่ 3 บทที่ 4 และบทที่ 5 ในบทนี้จะได้เสนอเฉพาะข้อสรุปที่เห็นว่าเป็นจุดเด่นและจุดสำคัญของการศึกษาวิชาชีพคนครไทยที่ได้พัฒนาขึ้นมาตั้งแต่ต้นสมัยรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบันนี้ รวมทั้งอภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาวิชาชีพคนครไทยในอนาคตอีกทั้งข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการศึกษาวชิชาชีพคนครไทย

การศึกษาวชิชาชีพคนครไทยในสำนักสามัญชน และราชสำนัก (พ.ศ. 2325-2475) มีปัจจัยที่สำคัญในการสนับสนุนการศึกษาวชิชาชีพคนครไทยคือ การให้การสนับสนุนของพระมหากษัตริย์ และเจ้านายชั้นสูง ในสมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใ้ค้อออกประกาศให้ประชาชนหันมาสนใจในด้านการศึกษาวชิชาชีพคนครไทย ทั้งได้เปิดโอกาสให้มีการศึกษาวชิชาชีพคนครไทยกันได้ทั่วไป เจ้านายวังต่าง ๆ ที่มีวงคนครไทยไว้มากมาย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความมีบารมีของเจ้านายแต่ละองค์ด้วยในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 เจ้านายต่าง ๆ ก็มีวงคนครเป็นของตนเอง และในรัชกาลที่ 6 ใ้ค้อตั้งกรมพิณพาทย์หลวงขึ้นในกรมมหรสพ ซึ่งเป็นจุดรวมของนักคนครไทยที่มีฝีมือและมีความสามารถ ตั้งโรงเรียนพรานหลวงขึ้นเพื่อให้การศึกษาวชิชาสามัญแกศิลปินในกรมพิณพาทย์หลวง และให้การศึกษาแก่กุลบุตรกุลธิดาที่มีความประสงค์จะเข้าศึกษาวชิชาชีพคนครไทยสามารถสมัครเข้าศึกษาในโรงเรียนพรานหลวงได้ เมื่อจบจากโรงเรียนพรานหลวงแล้วก็ให้เข้ารับราชการในกรมพิณพาทย์หลวง และปัจจัยที่สำคัญในการศึกษาวชิชาชีพคนครไทยอีกประการหนึ่งคือ ปัจจัยทางค่านเศรษฐกิจ ซึ่งเศรษฐกิจของไทยในสมัยการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช เป็นเศรษฐกิจแบบเกษตรกรรมที่ต้องอาศัยธรรมชาติเป็นหลักในการประกอบอาชีพ ทำให้ประชาชนมีเวลาทำงานและเวลาว่างตรงกัน เป็นการง่ายต่อการจัดกิจกรรมของสังคม ในสมัยดังกล่าวไทยใ้ค้อทำการค้ากับประเทศหลายประเทศ และต่างประเทศเข้ามาติดค้อทางด้านการค้าส่งผลมาถึงการศึกษาคนครไทยของไทย ที่ใ้ค้อรับแนวคิดและวัฒนธรรมทางคนครของชาตินั้น ๆ มาปรับปรุงและแต่งเพลงไทยเลียนสำเนียงของชาตินั้น ๆ ขึ้นมาเป็น เพลงไทย และปัจจัยทางเศรษฐกิจส่งผลมาสู่สังคมไทยซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชาชนใ้ค้อรวมค้อกันอาศัยอยู่เป็นกลุ่ม โดยยึดกลุ่มแม่น้ำเป็นหลักในการตั้งถิ่นฐานเพื่อสะดวกในการทำมาหากิน การรวมกลุ่มนั้นเป็นการง่ายต่อการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อีกทั้งกิจกรรมด้านคนครไทย และสังคมไทยในสมัยการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช นั้น คนไทยยึดค้อความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาก ส่งผลมายังการศึกษาวชิชาชีพคนครไทยในส่วนของ การทำพิธีกรรมต่าง ๆ ก่อนเข้าศึกษาคนครไทย นั่นคือพิธีไหว้ครูคนครไทยที่ใ้ค้อสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ และความเชื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับพิธีกรรมนั้น ใ้ค้อนำเอาคนครไทยเข้าบรรเลงประกอบพิธีกรรมนั้น ๆ ทำให้คนครไทยกับสังคมไทยนั้นมียู่คู่กันมาตลอด คนครไทยเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย

จึงมีการศึกษาสืบต่อกันมา เพื่อให้คงอยู่และเพื่อนำไปใช้ประกอบพิธีกรรมทางสังคมอีกทั้งบรรเลงเพื่อความบันเทิง และปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการศึกษาวิชาคีตดนตรีไทยที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ปัจจัยจากต่างประเทศที่เข้ามามีความสัมพันธ์กับประเทศไทยในรูปแบบต่าง ๆ เช่นการส่งคนไทยไปศึกษาต่อต่างประเทศ และได้้นำแบบอย่างของดนตรีตะวันตกมาปรับปรุงและประยุกต์ใช้กับการบรรเลงดนตรีไทย ภาวะสงครามในประเทศพม่า ทำให้ไทยได้รับดนตรีมอญและศิลปะในมอญซึ่งหนีสงคราม ซึ่งได้รับการเผยแพร่เพลงมอญและวิธีการบรรเลงดนตรีมอญขึ้นในประเทศไทย อีกทั้งได้มีการแต่งเพลงไทยเลียนสำเนียงเพลงมอญขึ้น ทำให้เพลงไทยสำเนียงมอญต่าง ๆ ได้แพร่หลายมาจนถึงปัจจุบันนี้ นอกจากนี้ปัจจัยของต่างประเทศที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือการเสด็จประพาสต่างประเทศของเจ้านายชั้นสูงและของพระมหากษัตริย์ คือการเสด็จประพาสประเทศเขมร ประเทศอินโดนีเซีย ไทยได้แบบอย่างสำเนียงเพลงชาตินั้น ๆ มาแต่งเป็นสำเนียงเพลงไทย เช่นเดียวกัน

ยุคของการศึกษาวิชาคีตดนตรีไทยในสมัยการปกครองระบอบประชาธิปไตย

(พ.ศ. 2475-พ.ศ. 2529) การจัดการศึกษาวิชาคีตดนตรีไทยเปลี่ยนแปลงไปอีกรูปแบบหนึ่ง จากการจัดการศึกษาโดยอิสระมาเป็นการศึกษาในสถาบันการศึกษาดนตรีไทย ปัจจัยที่มีผลต่อการศึกษาวิชาคีตดนตรีไทยในสมัยนั้น เมื่อ พ.ศ. 2485-2487 รัฐบาลให้ออกพระราชกฤษฎีกาควบคุมการแสดงต่าง ๆ ทั้งการแสดงดนตรีไทยอีกด้วย และยังได้กำหนดบุคคลที่จะบรรเลงดนตรีไทยได้นั้นจะต้องได้รับการอบรมจากรัฐและได้ประกาศนียบัตรการอบรมจากโรงเรียนศิลปากรในสมัยนั้น ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของกรมศิลปากร ด้วยสาเหตุแห่งพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวทำให้การศึกษาวิชาคีตดนตรีไทยถูกกำหนดอยู่แต่ในสถาบันการศึกษา และบุคคลที่จะประกอบอาชีพคีตดนตรีไทยจะต้องได้รับใบประกาศจากรัฐจึงจะถือว่าเข้ารับราชการในหน่วยงานของรัฐได้ เพราะฉะนั้นนักคีตไทยสมัยการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชที่มีชีวิตเข้ามาถึงสมัยประชาธิปไตยที่ได้เข้ารับราชการในส่วนราชการจะอยู่ในตำแหน่งของผู้เชี่ยวชาญที่ทางราชการจ้างให้ เข้าสอนในสถาบันการศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการศึกษาวิชาคีตดนตรีไทยในสถาบันการศึกษายุคสมัยการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการศึกษาในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา มีผลให้สถาบันอุดมศึกษาที่จัดการเรียนการสอนจากสองระดับดังกล่าว ต้องปรับระบบการรับเข้าศึกษาให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา เช่นการเปลี่ยนแปลง

โครงสร้างทางการศึกษา พ.ศ. 2479 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการศึกษา พ.ศ. 2503 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการศึกษา พ.ศ. 2521 และปัจจัยที่มีผลต่อการศึกษาวชิชาชีพคนครไทยในสถาบันการศึกษาในสมัยการปกครองระบอบประชาธิปไตยอีกประการหนึ่งคือ สถาบันการศึกษาวชิชาชีพคนครไทยจะต้องผลิตบุคลากรเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของหน่วยงานของรัฐและของเอกชน เพราะฉะนั้นการจัดการศึกษาจะต้องควบคุมให้อยู่ในจำนวนตามที่ต้องการของหน่วยงานที่จะรองรับ มิฉะนั้นผู้จบการศึกษาจะต้องประสบปัญหาการว่างงาน ซึ่งสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาผลิตบุคลากรทางด้านคนครไทยออกสู่สังคม 2 รูปแบบคือ ผลิตศิลาปในทางด้านคนครไทยและผลิตครูสอนคนครไทยเพื่อออกไปทำการสอนในหน่วยงานต่าง ๆ

2. การจัดและการดำเนินการศึกษา

หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดและดำเนินการศึกษาวชิชาชีพคนครไทยในสมัยการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมี 2 หน่วยงาน คือ สำนักสามัญชน ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาวชิชาชีพคนครไทยที่บ้านและที่วัด .การจัดการศึกษาวชิชาชีพคนครไทยที่วัดบางวัดนั้นอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของพระ แต่สามัญชนเป็นผู้ดำเนินการเรียนการสอน และอีกหน่วยงานหนึ่งคือราชสำนัก ได้แก่การจัดการศึกษาในวังต่าง ๆ ของเจ้านายและเชื้อพระวงศ์ชั้นสูง การจัดการศึกษาในราชสำนักมีแพร่หลายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ออกประกาศให้มีการบรรเลงดนตรีและมีวงดนตรีได้ทุกคนไม่ว่าสามัญชนหรือเชื้อพระวงศ์ ส่วนวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาทั้ง 2 หน่วยงานคือ มีคนครไทยไว้บรรเลงประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ประกอบการแสดง บรรเลงเพื่อความบันเทิงและมีวงดนตรีไทยไว้เพื่อประดับบารมีอีกประการหนึ่งสำหรับราชสำนัก เมื่อสิ้นสมัยการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช เข้าสู่ระบอบประชาธิปไตย การจัดและดำเนินการศึกษาวชิชาชีพคนครไทยได้เข้ามาอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของรัฐ โดยรัฐจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการ และเป็นสถาบันการศึกษาวชิชาชีพคนครไทยที่กำหนดการเรียนการสอนให้เป็นมาตรฐาน บุคคลจะเข้ารับราชการจะต้องผ่านการฝึกอบรมจากสถาบันการศึกษาของรัฐก่อน สถาบันการศึกษาวชิชาชีพคนครไทยสถาบันแรกคือโรงเรียนนาฏคุริยางคศาสตร์ ต่อมาได้พัฒนาการขึ้นมาเป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์ในปัจจุบัน ซึ่งสถาบันดังกล่าวเปิดสอนครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2477 ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2514 ได้ยกฐานะเป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์ และใน พ.ศ. 2513 นี้เองวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรมการฝึกหัดครู เปิดสอนวิชาเอกคนครศึกษา ซึ่งมีการเรียนทั้งคนครไทยและคนครสากล เพื่อ

ผลิตบุคลากรออกไปเป็นครูสอนคนตรี พ.ศ. 2518 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เปิดสอนวิชาเอกคุรียางกศาสตร์ และได้ยุติระยะหนึ่ง เปิดสอนใหม่ในปี พ.ศ. 2523 และ พ.ศ. 2520 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเปิดสอนวิชาเอกคนตรีศึกษา ในคณะครุศาสตร์ ซึ่งสังกัด ภาควิชาสารัตถศึกษา แผนกคนตรี พ.ศ. 2526 คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เปิดสอนวิชาเอกคุรียางกไทย ในแต่ละสถาบันได้เปิดสอนถึงระดับปริญญาตรี ความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาของแต่ละสถาบัน เพื่อผลิตบุคลากรออกไปเป็นศิลปินและเป็นครูสอนคนตรีไทย

2.1 การรับเข้าศึกษา ในสำนักสามัญชนและราชสำนัก (พ.ศ. 2325-2475) การรับเข้าศึกษาวิชาชีพนครไทยใช้วิธีการให้ผู้ใหญ่พาไปฝาก และนำดอกไม้ ธูป เทียน และเครื่องสักการะอื่น ๆ ไปไหว้ครู เพื่อขอฝากตัวเป็นศิษย์ ซึ่งเรียกว่า "ไหว้ครู" ครูจะพิจารณารับหรือไม่รับนั้นขึ้นอยู่กับความไว้วางใจของบุคคลที่นำไปฝากเป็นสำคัญ ต่อมาในสมัยการปกครองระบอบประชาธิปไตย รัฐเข้ามามีส่วนรับผิดชอบในการจัดการศึกษาวิชาชีพนครไทย การรับเข้าศึกษาก็เปลี่ยนมาเป็นระบบการสอบเข้าศึกษา ผู้สอบได้ตามเกณฑ์ของสถานศึกษานั้น ๆ กำหนดไว้ก็สามารถเข้าศึกษาต่อได้ และในกรณีพิเศษที่หน่วยงานต่าง ๆ ส่งบุคลากรประจำการเข้าศึกษาวิชาเอกคนตรีศึกษาในกรมการฝึกหัดครู

นอกจากนี้ในวิทยาลัยนาฏศิลป์ได้เปิดโอกาสให้จังหวัดต่าง ๆ ส่งนักเรียนเข้าเรียนในวิทยาลัยนาฏศิลป์โดยไม่ต้องสอบเข้าจังหวัดละ 1 คน แต่โครงการดังกล่าวได้ยุติหลังจากที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ขยายออกไปสู่ต่างจังหวัด ส่วนคุณสมบัติของผู้เข้าศึกษานั้น ในสำนักสามัญชนและราชสำนัก ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติไว้ชัดเจน แต่ที่สำคัญจะต้องมีความรักและสนใจจะศึกษาวิชาชีพนครไทยอย่างจริงจัง ส่วนการศึกษาในสถาบันการศึกษาอื่น ๆ สมัยการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในแต่ละสถาบันจะระบุคุณสมบัติของผู้เข้าศึกษาอย่างชัดเจน เช่น คุณสมบัติส่วนตัว วุฒิทางการศึกษาเดิม อีกทั้งคุณสมบัติเฉพาะของผู้ที่จะเข้าศึกษาวิชาชีพนครไทย เช่น บุคคลที่จะเข้าศึกษาวิชาขับร้องจะต้องมีกระแสเสียงที่ไพเราะ เป็นต้น

2.2 ด้านหลักสูตรและการสอน ในสำนักสามัญชนและราชสำนัก (พ.ศ. 2325-2475) ไม่ได้กำหนดระยะเวลาในการศึกษาไว้ตายตัว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของผู้เรียนซึ่งจะเรียนได้ช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่วนด้านหลักสูตรไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจนและตายตัวเช่นเดียวกัน หลักสูตรในสำนักสามัญชนและราชสำนัก (พ.ศ. 2325-2475) ถูกกำหนดขึ้นมาจากความต้องการของสังคมซึ่งมีแพทย์ เครื่องสาย และขับร้อง ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 6 หลังจาก

ได้ตั้งกรมพิณพาทย์หลวงขึ้นในกรมมหรสพแล้ว พระองค์ก็ได้ตั้งโรงเรียนพราหมณ์หลวงขึ้นเพื่อสอนวิชาสามัญให้แก่ศิลปินควบคู่ไปกับวิชาดนตรี ทั้งนี้เพื่อให้ศิลปินได้มีความรู้ทางด้านวิชาสามัญอีกด้วย

กิจการดังกล่าวได้ยุติลงเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต เมื่อ พ.ศ.2468 หลังจากนั้นเข้าสู่ยุคของการปกครองระบอบประชาธิปไตย หลังจากได้ตั้งโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ เมื่อ พ.ศ.2477 แล้วเริ่มมีการกำหนดหลักสูตรที่ตายตัว มีการกำหนดระยะเวลาในการศึกษา เช่นระยะเวลาในการศึกษาวิชาสี่พคนตรีไทยในโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ใช้เวลาเรียน 11 ปี (วิทยาลัยนาฏศิลป์ในปัจจุบัน) หลักสูตรในวิทยาลัยนาฏศิลป์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือวิชาสามัญ และวิชาศิลป์ นอกจากนี้การจัดการศึกษาในวิทยาลัยนาฏศิลป์ยังได้จัดให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติประสบการณ์วิชาสี่พในระดับชั้นกลางและนาฏศิลป์ขั้นสูงอีกด้วย ซึ่งการฝึกประสบการณ์วิชาสี่พมีการฝึกทั้งภาควิชาสามัญและวิชาศิลป์ อีกทั้งในทั้ง 2 ระดับดังกล่าวยังได้กำหนดให้ทำศิลปนิพนธ์ ซึ่งเป็นการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองอีก 1 ชั้นด้วย

ส่วนโครงสร้างของหลักสูตรในกรมการฝึกหัดครู แบ่งโครงสร้างออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับอนุปริญญา ระดับปริญญาตรี 2 ปี และระดับปริญญาตรี 4 ปี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตรแบ่งระยะเวลาในการศึกษาออกเป็น 2 ปี ซึ่งรับผู้จบการศึกษาระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่าเข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีหลักสูตร 2 ปี และในคณะครุศาสตร์ และคณะศิลปกรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นหลักสูตรการศึกษา 4 ปี โดยรับนักเรียนที่จบจากระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าเข้าศึกษา โครงสร้างของหลักสูตรแต่ละสถาบันได้กำหนดจำนวนหน่วยกิตที่เรียนไว้แน่นอน ในวิทยาลัยนาฏศิลป์ตั้งแต่ระยะแรกเริ่มเปิดสอนจนถึง พ.ศ.2520 ได้มีการเรียนและประเมินผลโดยใช้ระบบคะแนน กำหนดเวลาเรียนเป็นชั่วโมงต่อสัปดาห์ ต่อมา พ.ศ.2521

วิทยาลัยนาฏศิลป์ทุกระดับได้ปรับปรุงหลักสูตรใหม่ โดยกำหนดการเรียนการสอนเป็นหน่วยการเรียน และหน่วยกิตต่อรายวิชา เช่นเดียวกับสถาบันการศึกษาอื่นและในระยะการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรของวิทยาลัยนาฏศิลป์ในช่วงนี้เอง วิทยาลัยนาฏศิลป์ได้ลดระยะเวลาที่จะเรียนในวิทยาลัยนาฏศิลป์จาก 11 ปี เป็น 9 ปี เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหลักสูตรใหม่ระดับประถมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนรายวิชาที่จะต้องเรียนของแต่ละสถาบันแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ วิชาพื้นฐานการศึกษาทั่วไป วิชาสี่พ วิชาเฉพาะ และวิชาเลือกเสรี

2.3 การสอน การศึกษาวิชาชีพคนตรีไทยในราชสำนักและสำนักสามัญชน

(พ.ศ.2325-2475) เน้นการปฏิบัติคนตรีไทยเป็นสำคัญ การสอนจะสอนปฏิบัติคนตรีไทยควบคู่ไปกับการสอนคุณธรรมและจริยธรรมของนักดนตรี วิธีการสอนจะเน้นความจำเป็นหลัก สอนเฉพาะทางของเครื่องดนตรี สอนให้ปฏิบัติตามที่ครูสอนอย่างเคร่งครัด ส่วนการใช้สัญลักษณ์เพื่อบันทึกแทนเสียงในการสอนในราชสำนักและสำนักสามัญชนนั้น ยังไม่มีเป็นที่นิยมแพร่หลาย อย่างไรก็ตาม หลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ประดิษฐ์โน้ตที่ใช้เขียนแทนเสียงขึ้นมาใน พ.ศ.2459 แล้ว แต่ใช้เฉพาะเครื่องสายเท่านั้น ต่อมาเมื่อการศึกษาวิชาชีพคนตรีไทยเข้าสู่สถาบันการศึกษา โดยเปิดโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ หรือวิทยาลัยนาฏศิลป์ในปัจจุบัน วิธีการสอนปฏิบัติคนตรีไทย ก็ก็ยังใช้วิธีการสอนแบบเดิมอยู่ คือ สอนโดยอาศัยความจำเป็นหลัก สอนเฉพาะทางของเครื่องดนตรี สอนโดยยึดถือตามจารีตประเพณีเดิม ส่วนทางด้านทฤษฎีนั้นใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย และศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเป็นสำคัญ และวิธีการสอนในสถาบัน การศึกษาอื่น กล่าวคือ ในสถาบันการศึกษาสังกัดกรมการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทั้ง 3 สถาบันก็ยังใช้วิธีการสอนเช่นเดียวกับการสอนในวิทยาลัยนาฏศิลป์ หากแต่สถาบันการศึกษาเหล่านี้ได้นำเอาโน้ตมาใช้บันทึกเพื่อช่วยจำมากขึ้น

2.4 การประเมินผล การศึกษาวิชาชีพคนตรีไทยในราชสำนักและสำนัก

สามัญชนนั้น ใช้วิธีการสอนและการประเมินผลวิชาชีพคนตรีไทยควบคู่กันไป คือสอนให้ปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติได้แล้วจึงสอนให้ต่อ แต่การประเมินผลในการจบการศึกษาเพื่อออกไปประกอบอาชีพนั้น ใช้วิธีไหว้ครู ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการจบการศึกษา เพื่อออกไปประกอบอาชีพ แต่การประเมินผลในสถาบันการศึกษาทั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์และสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ที่เปิดสอนวิชาชีพคนตรีไทย ใช้เกณฑ์ในการประเมินผลโดยกำหนดเป็นคะแนนหรือค่าระดับ เช่น ในการประเมินผลการเรียนในการประเมินผลการเรียนในวิทยาลัยนาฏศิลป์ตั้งแต่ระยะแรกคั้งจนถึง พ.ศ.2521 ได้ใช้วิธีการประเมินผลโดยใช้ระบบคะแนน โดยให้คะแนนเต็มเป็น 100 คะแนน แล้วหักคะแนนเป็นร้อยละอีกครั้งหนึ่ง ต่อมาเมื่อวิทยาลัยนาฏศิลป์ได้เปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาเมื่อ พ.ศ.2521 ได้เปลี่ยนระบบการประเมินผลระบบคะแนนมาเป็นระบบเกรด เช่นเดียวกับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ส่วนพิธีไหว้ครูของแต่ละสถาบันนั้นยังมีอยู่ แต่พิธีไหว้ครูในสถาบันการศึกษาวิชาชีพคนตรีไทยนั้น จะทำเป็นประจำปีก่อนที่นักศึกษาจะจบการศึกษา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของสถาบันการศึกษานั้น ๆ ด้วย ซึ่งการให้ความสำคัญของพิธีไหว้ครู ในสถาบันการศึกษานั้นจะให้ความสำคัญน้อยลง.

2.5 สถานภาพของผู้จบการศึกษา ผู้จบการศึกษาในราชสำนักและสำนักสามัญชน จะออกไปประกอบอาชีพนักดนตรีไทยซึ่งเป็นอาชีพอิสระ ผู้จบการศึกษามี 2 ประเภท คือ ผู้ประกอบอาชีพนักดนตรีไทยเป็นอาชีพหลัก และประกอบอาชีพดนตรีไทยเป็นอาชีพรองสำหรับ ผู้ที่มีงานหลักอยู่แล้ว ส่วนผู้จบการศึกษาจากราชสำนักนั้น จะประกอบอาชีพดนตรีไทยเป็นหลัก ซึ่งประจำอยู่ในหน่วยงานต่าง ๆ ของราชสำนัก ทั้งนี้แล้วแต่เจ้านายวังต่าง ๆ ที่จะกำหนดว่าให้ทำงานที่ใด ต่อมาเมื่อเปิดสถาบันการศึกษาแล้วได้กำหนดการจบการศึกษาโดยกำหนดหลักสูตร และเมื่อเรียบจบหลักสูตรนั้น ๆ สอบผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ถือว่าจบการศึกษา ซึ่งได้แบ่งระดับของการศึกษาหลายระดับ คือระดับอนุปริญญา ระดับปริญญาตรี เป็นต้น บุคคลที่จบการศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ จะออกไปประกอบอาชีพศิลปินและครูสอนดนตรีไทยในสถาบันการศึกษาทุกระดับ

อภิปรายผล

1. ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อพัฒนาการของการศึกษาวิชาซ็พดนตรีไทย คือการให้การสนับสนุนของผู้บริหารประเทศ การจัดการศึกษาวิชาซ็พดนตรีไทยตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ระยะแรกจนถึงปัจจุบันนี้ ผู้บริหารประเทศมีส่วนในการศึกษาวิชาซ็พดนตรีไทยมาก กล่าวคือตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 ไม่ได้เปิดโอกาสให้สามัญชนหรือเชื้อพระวงศ์มีวงดนตรีไทยเป็นของตนเอง การดนตรีไทยไม่เด่นชัดและไม่แพร่หลายในระยะนี้ แต่พอถึงรัชกาลที่ 4 ได้เปิดโอกาสทางการศึกษาวิชาซ็พดนตรีไทยให้มีการเล่นดนตรีไทยกันโดยทั่วไป ซึ่งทำให้วิชาซ็พดนตรีไทยได้เฟื่องฟูอีกระยะหนึ่ง อีกทั้งการสนับสนุนของเจ้านายวังต่าง ๆ ให้มีวงดนตรีไทยเป็นของตนเอง เพื่อประดับบารมีของตน มีการประกวดประชันกันอยู่ ทั่วไป วังต่าง ๆ ก็มีนักดนตรีที่เป็นสามัญชนไว้เป็นนักดนตรีไทยของวังนั้น ๆ มีการเรียนการสอนกันอย่างจริงจัง และนอกจากราชสำนักก็มีสำนักสามัญชนต่าง ๆ เปิดการสอนดนตรีไทยกันโดยทั่วไป การดนตรีไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ถึงสมัยรัชกาลที่ 6 ได้เจริญรุ่งเรืองมาก และถือกันว่าสมัยรัชกาลที่ 6 ดนตรีไทยได้เจริญรุ่งเรืองถึงขีดสูงสุดในระยะที่ผ่านมาและที่เป็นอยู่ในขณะนั้น เพราะพระองค์ได้สนับสนุนอย่างเต็มที่ แต่ดนตรีไทยกลับต้องตกต่ำอีกเมื่อเข้าสู่รัชกาลที่ 7 ซึ่งอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง สามัญชนขึ้นปกครองประเทศได้พยายามปลกนักดนตรีไทยออกจากราชการ สมัยรัชกาลที่ 8 เมื่อ พ.ศ. 2485-2490 ได้ออกพระราชกฤษฎีกาควบคุมการแสดง ซึ่งเป็นสมัยที่ทำให้ดนตรีไทยที่หยุดอยู่กับที่ต้องถอยอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้เพราะความไม่รู้ของผู้บริหารประเทศ ซึ่งในยุคดังกล่าวเปรียบเสมือนยุคมืดของการศึกษาวิชาซ็พดนตรีไทย

และการศึกษาวิชาชีพคนตรีไทยหลังจากสมัยดังกล่าวจนถึงปัจจุบันยังอยู่ในระดับคงที่ ไม่ได้พัฒนาขึ้นมาแต่อย่างใด เพราะไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารประเทศมากเท่าที่ควร

2. พัฒนาการของการศึกษาวิชาชีพคนตรีไทยในสถาบันอุดมศึกษา มุ่งที่จะขยายงานของสถาบันมากกว่าการพัฒนาวิชาชีพคนตรีไทย นับตั้งแต่การเปิดสอนโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ จนพัฒนาขึ้นมาเป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์ใน พ.ศ. 2514 โดยการสมทบกับวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาในการเข้าสมทบกับวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษานั้น วิทยาลัยนาฏศิลป์มีความต้องการจะเปิดสอนในระดับปริญญาตรี แต่เนื่องจากไม่มีความพร้อมเพียงพอที่จะยกฐานะขึ้นเป็นวิทยาลัย จึงต้องเข้าสมทบกับสถาบันการศึกษาดังกล่าว ซึ่งการเปิดสอนระดับปริญญาตรีของวิทยาลัยนาฏศิลป์นั้น ยังใช้สถานที่ บุคลากรและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิมในวิทยาลัยนาฏศิลป์ ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ส่วนสถาบันการศึกษานอื่น เช่น สหวิทยาลัยสังกัดกรมการฝึกหัดครู (สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็เช่นกัน เพราะทั้ง 3 สถาบันดังกล่าวยังไม่มีความพร้อมเพียงพอที่จะเปิดทำการสอน เช่น ความพร้อมด้านบุคลากรที่ทำการสอนทั้ง 3 สถาบันยังต้องใช้บุคคลภายนอก ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านคนตรีไทยเข้ามาสอนเป็นจำนวนมาก มีอาจารย์ประจำมีจำนวนน้อย (อ่านวิทยานิพนธ์ฉบับนี้หน้า 173-174) เช่น คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีอาจารย์ประจำเพียง 1 คนเท่านั้น (อาจารย์ด้านคนตรีไทย) ก็เปิดสอนวิชาเอกคนตรีศึกษา ซึ่งต้องรับผิดชอบนักศึกษาทั้ง 4 ชั้นปีเป็นจำนวนมากและคณะศิลปกรรมศาสตร์ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เปิดสอนวิชาเอกดุริยางคไทย ออกสู่สังคม ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาสังกัดเดียวกันได้พยายามสร้างความสมบูรณ์ของสถาบันโดยไม่ได้คำนึงถึงคุณภาพของบัณฑิตเป็นสำคัญ

3. การขยายการศึกษาวิชาชีพคนตรีไทยเข้าสู่สถาบันการศึกษาเป็นการอนุรักษ์ของ เก่าที่มีอยู่มากกว่าการพัฒนา จากหลักสูตร การสอนที่ได้กำหนดไว้ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เป็นคนตรีไทยที่ได้สร้างสมมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมาจนถึงรัชกาลที่ 6 เช่น บทเพลง การประสมวงเครื่องสาย การประสมวงมโหรี และเครื่องคนตรีไทยที่ใช้บรรเลงทั้งหมด ไม่ปรากฏมีการประดิษฐ์เครื่องคนตรีขึ้นมาใหม่หรือสร้างวงคนตรีขึ้นมาใหม่ (อ่านวิทยานิพนธ์ฉบับนี้หน้า 2)

4. หลักสูตรการศึกษาวิชาชีพคนตรีไทยในส่วนภูมิภาคก่อให้เกิดความขัดแย้งกับ
คนตรีในห้องดินในแง่ของการประกอบอาชีพศิลป์ หลักสูตรในสถาบันอุดมศึกษา เช่น วิทยาลัย
 นาฏศิลป์และหลักสูตรของกรมการฝึกหัดครูที่ได้ขยายการเรียนการสอนออกไปสู่ส่วนภูมิภาค เป็น
 หลักสูตรเดียวกับของส่วนกลางซึ่งกำหนดให้การศึกษาวิชาชีพคนตรีไทยใช้คนตรีของภาคกลางเป็นหลัก
 กล่าวคือ คนตรีไทยที่เปิดให้ศึกษากันอยู่ในอดีตและปัจจุบันนี้เป็นคนตรีที่มีต้นกำเนิดในภาคกลาง คือ
 มีที่จังหวัดราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสงคราม ออยุธยา สุพรรณบุรี อ่างทอง และกรุงเทพมหานคร และ
 จังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลาง (อ่านวิทยานิพนธ์ฉบับหน้า 71) เมื่อมองในแง่ของวัฒนธรรมแล้ว
 วัฒนธรรมของกลุ่มชนที่สร้างขึ้นมาก็เพื่อใช้สำหรับกลุ่มชนนั้นโดยเฉพาะ การนำคนตรีภาคกลางไปให้
 ภาคอื่นที่มีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้วศึกษา เป็นการศึกษาเพื่อการเข้าทำงานในหน่วยงานของรัฐ
 เท่านั้น หากจะศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพศิลป์นั้นทำให้ไม่เป็นที่นิยมและไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมใน
 แต่ละภาคเท่าที่ควร เพราะภาคต่าง ๆ ก็มีวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาใช้เฉพาะภาค
 นั้น ๆ แต่ละภาคถือเป็นสิ่งที่อยู่แล้ว หากการจัดการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อยกฐานะของศิลปินใน
 ประเทศให้ได้รับการศึกษาวิชาชีพคนตรีไทยอย่างจริงจัง หลักสูตรควรจะมีที่ยึดหยุ่นได้ในแง่ของการ
 เลือกวิชาชีพ เช่น การศึกษาวิชาเอกคนตรีหรือวิชาเอกดุริยางค์ไทยในภาคต่าง ๆ ควรจะกำหนดให้
 เรียนคนตรีของภาคนั้น ๆ เป็นหลัก และคนตรีของภาคอื่นเป็นวิชารองมากกว่าการกำหนดให้เรียน
 เหมือนกันทุกภาค

5. การศึกษาวิชาชีพคนตรีไทยไม่มีหน่วยงานกลางที่จะประสานงานในการจัดการศึกษา
 การจัดการศึกษาวิชาชีพคนตรีไทยเป็นการจัดการศึกษาที่ต่างหน่วยงานต่างก็จัดการศึกษากันเอง
 โดยไม่มีหน่วยงานหลัก เช่น การศึกษาในบ้าน วัด และวัง ในสมัยการปกครองระบอบ
 สมบูรณาญาสิทธิราช ซึ่งดำเนินการศึกษาอย่างอิสระ และเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบ
 ประชาธิปไตย การจัดการศึกษาวิชาชีพคนตรีไทยเข้าสู่สถาบันการศึกษา ซึ่งกระจายอยู่ตามหน่วยงาน
 กล่าวคือ กรมศิลปากร สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จัดการศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลป์ผลิตศิลปินและครู
 กรมการฝึกหัดครู สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ผลิตครูสอนคนตรีไทย สำนักงานคณะกรรมการ
 วัฒนธรรมแห่งชาติ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่อนุรักษ์และส่งเสริมด้านคนตรีไทย และ
 สถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย คือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผลิตศิลปินและครูสอนคนตรีไทย ซึ่งแต่ละหน่วยงานต่างก็จัดการศึกษาตาม

หน้าที่ของตนเอง เป็นการดำเนินงานโดยอิสระที่ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเกิดความซ้ำซ้อน
 ในด้านการผลิตบุคลากร อีกทั้งทุกสถาบันไม่มีบุคลากรที่ทำการสอนเพียงพอ

ข้อเสนอแนะในการจัดการและดำเนินการศึกษาวิชาชีพคนตรีไทยในอนาคต

1. จัดตั้งหน่วยงานกลางที่จะประสานงานการดำเนินการศึกษาวิชาชีพคนตรีไทยของ
 สถาบันอุดมศึกษาแต่ละสถาบัน
2. ขยายขอบเขตของหลักสูตรวิชาชีพคนตรีไทยในทุกระดับและทุกสถาบันการศึกษา
 ให้กว้างกว่าที่เป็นอยู่ เพราะหลักสูตรวิชาเอกคนตรีศึกษา, วิชาเอกดุริยางคศาสตร์ หรือ
 วิชาเอกดุริยางคไทยที่เปิดสอนอยู่ในสถาบันการศึกษาค่าต่าง ๆ ได้เน้นคนตรีของภาคกลางมาก ควร
 ขยายขอบเขตของหลักสูตรให้ครอบคลุมถึงคนตรีในห้องดินของแต่ละภาคให้มากกว่าที่เป็นอยู่ อาจจะ
 เปิดสอนในวิชาเลือก ทั้งนี้ให้ผู้เรียนจะได้เลือกเรียนตามความสนใจและความถนัด อีกทั้งนักศึกษา
 ในสถาบันการศึกษาส่วภูมิภาคสามารถนำความรู้คนตรีของภาคนั้น ๆ ออกไปประกอบอาชีพอิสระ
 ได้ด้วย
3. โครงการที่จะต้องทำในอนาคต ในการจัดการศึกษาวิชาชีพคนตรีไทย
 - 3.1 ตั้งสถาบันการศึกษาวิชาชีพคนตรีขึ้นใหม่ ใช้วิธีการจัดตั้งแบบยุบหน่วยงาน
 ที่รับผิดชอบการศึกษาวิชาชีพคนตรีที่มีอยู่ขึ้นเป็นสถาบันการศึกษาวิชาชีพโดยอิสระที่มีฐานะเทียบเท่า
 สถาบันอุดมศึกษาทั่วไป และปรับปรุงหลักสูตรใหม่ขึ้นใช้ในสถาบันดังกล่าว พร้อมทั้งพัฒนาบุคลากร
 ที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อาจใช้ชื่อว่า "สถาบันการศึกษาวิชาชีพคนตรีแห่งประเทศไทย"
 ซึ่งผลของการตั้งสถาบันการศึกษาดังกล่าวทำให้เปิดเป็นสถาบันการศึกษาคนตรีที่เด่นชัดยิ่งขึ้น และ
 การสนับสนุนทางด้านงบประมาณเพื่อจัดและดำเนินการศึกษาที่รัฐจะให้การสนับสนุนนั้นก็จะมีมาอยู่ที่
 จุด ๆ เดียวกัน ไม่จำเป็นต้องแบ่งงบประมาณไปเป็นรายละเอียดและข้อปลีกย่อยต่าง ๆ ดังที่ได้
 ทำอยู่ในปัจจุบัน ลักษณะเด่นของการรวมสถาบันการศึกษานี้ จะทำให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการ
 ดำเนินการการศึกษาวิชาชีพคนตรีไทยโดยอิสระเด่นชัด และมองเห็นความสำคัญของวิชาชีพคนตรีมาก
 ยิ่งขึ้น ส่วนด้านหลักสูตรและการสอนนั้นใช้วิธีการเปิดสอนหลักสูตรทุกประเภท คือ ครูสอนคนตรี
 ศิลปิน หรือเปิดสอนหลักสูตรในระยะสั้นเพื่อให้บริการแก่บุคคลที่สนใจด้านคนตรี อีกทั้งเป็นสถาบัน
 ที่ให้บริการแก่สังคมอีกด้วย การสอนนั้นจะต้องใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมอยู่แล้ว และปรับปรุงวิธีการ

สอนใหม่ให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน ส่วนบุคลากรที่ทำการสอนควรจะได้รับ การอบรมใหม่ให้ความเข้าใจตรงกันในการสอนในสถาบันดังกล่าว

3.2 เสนอโครงการใช้บุคลากรทางด้านดนตรีไทยร่วมกันระหว่างสถาบันต่าง ๆ จากการขาดแคลนบุคลากรทางด้านดนตรีไทยของทุกสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนวิชาชีพนครไทยในปัจจุบันนั้น ในอนาคตควรมีโครงการร่วมในการใช้บุคลากรร่วมกันของแต่ละสถาบัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายและสะดวกกว่าในข้อ 1 ทั้งนี้เพราะสถาบันการศึกษาวิชาชีพนครไทยส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครง่ายต่อการทำโครงการดังกล่าว ซึ่งเสนอให้มีการใช้บุคลากรร่วมกัน โดยให้สถาบันการศึกษาวิชาชีพนครไทยที่เปิดสอนในปัจจุบัน คือ วิทยาลัยนาฏศิลป์ สหวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร อีกทั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้มีการใช้บุคลากรร่วมกัน เพื่อให้ในการเรียนการสอนกำหนดให้มีการตั้งหน่วยประสานงานในด้านนี้เป็นหน่วยงานกลางที่จะประสานงานให้กับสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่ต้องการบุคลากรสาขาต่าง ๆ ซึ่งโครงการดังกล่าวจะมีผลดีในแง่ของการประหยัดงบประมาณในการใช้จ่ายที่จะจ้างบุคลากรพิเศษเข้ามาสอน หากจะจ้างก็จะใช้งบประมาณส่วนหนึ่งเท่านั้น เพราะบุคลากรเหล่านั้นสามารถไปสอนได้ทุกสถาบัน

3.3 เสนอโครงการใช้บุคลากรร่วมกันในหน่วยงานที่สังกัดเดียวกัน หากการประสานงานระหว่างหน่วยงานไม่สามารถทำได้ แนวทางหนึ่งที่จะแก้ปัญหาในด้านบุคลากรทางด้านดนตรีไทย คือการใช้บุคลากรร่วมกันในหน่วยงานที่สังกัดเดียวกัน กล่าวคือ กรมการฝึกหัดครูและทบวงมหาวิทยาลัย เช่น การเปิดสอนวิชาชีพนครไทยของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ควรจะมีโครงการนั้นขึ้น และสามารถทำได้ง่ายขึ้น

3.4 เสนอให้รวมหน่วยงานที่เปิดสอนวิชาชีพนครไทยในสถาบันที่เปิดสอนซ้ำซ้อนกัน คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เปิดสอนวิชาเอกดนตรีศึกษา ซึ่งสังกัดคณะครุศาสตร์ และคณะศิลปกรรมศาสตร์ เปิดสอนวิชาเอกดุริยางค์ไทย ทั้งสองคณะดังกล่าวควรจะรวมเข้าด้วยกัน อาจจะให้คณะใดคณะหนึ่ง เข้าสมทบกับอีกคณะหนึ่ง หรือรวมกันแล้วตั้งคณะใหม่ขึ้นต่างหาก ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาวิชาชีพนครไทยให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาที่ใหญ่ที่สุดสถาบันหนึ่งของประเทศ ควรจะพัฒนาให้เป็นวิชาชีพนครต่าง ๆ ให้เด่น

ช้อยิ่งขึ้น

3.5 เสนอให้นักศึกษาที่เข้าศึกษาวิชาชีพคนตรีไทยในทุกสถาบันสามารถลงทะเบียนเรียนในสถาบันอื่น ทั้งนี้ เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เลือกเรียนในรายวิชาเลือกตามความต้องการและความสนใจของตนเอง ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาเรื่องข้อจำกัดเรื่องบุคลากรทางค้ำคนตรีไทย ซึ่งในการลงทะเบียนเรียนระหว่างสถาบันนั้น จะต้องได้รับความยินยอมของทั้งสองสถาบันจึงจะทำได้ ซึ่งทางเลือกดังกล่าวเป็นทางเลือกสุดท้ายที่ผู้วิจัยเสนอในการแก้ปัญหาเรื่องการศึกษาวิชาชีพคนตรีไทย หากไม่สามารถทำได้ในทางเลือกที่ 1-4

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

เพื่อให้การวิจัยเรื่องนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ควรทำการวิจัยในเรื่องต่อไปนี้

1. ศึกษาแนวโน้มของการศึกษาวิชาชีพคนตรีไทยในอนาคต ในด้านการรับเข้าศึกษา หลักสูตรและการสอน และสถานภาพของผู้จบการศึกษา
2. วิเคราะห์หลักสูตรวิชาชีพคนตรีไทยในสถาบันอุดมศึกษาทั้งในอดีตและปัจจุบัน ในด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร การเรียนการสอน และการนำไปใช้
3. ศึกษาอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกที่มีผลกระทบต่อการศึกษาวิชาชีพคนตรีไทย
4. การนำเสนอโครงการ : การจัดตั้งสถาบันการศึกษาวิชาชีพคนตรีแห่งประเทศไทย เป็นการเสนอรูปแบบของการจัดตั้งสถาบันการศึกษาคนตรีโดยการยุบสถาบันการศึกษาวิชาชีพคนตรีไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันเข้าด้วยกัน จัดระบบการบริหารงานโดยอิสระ ไม่ขึ้นกับสถาบันการศึกษาใด ๆ
5. ติดตามผลบัณฑิตผู้จบการศึกษาคนตรีในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ